

KORNAT, Marek – WOŁOS, Mariusz. *JÓZEF BECK. BIOGRAFIA*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2020, 1152 s. ISBN 978-83-08-06961-5.
 DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2022.70.4.8>

Minister zahraničných vecí Druhej Poľskej republiky Józef Beck zohral podstatnú úlohu v udalostiach predchádzajúcich kľúčovému momentu novších svetových dejín. Patrí k výrazným postavám nielen v poľskom, ale tiež v európskom meradle. Už desaťročia púta pozornosť publicistiky a historiografie viac ako ktorýkoľvek iný príslušník najužšej politickej elity Poľska v druhej polovici 30. rokov 20. storočia. Svedčí o tom okrem iného výraz „beckovské Poľsko“, z ktorého úradná marxistická historiografia spravila *terminus technicus* s negatívnou konotáciou.¹ Historici spravidla interpretovali dlhoročné politické pôsobenie J. Becka v zúženej perspektíve cez prizmu septembrovej katastrofy z roku 1939. V priebehu viac ako ôsmich dekád od výbuchu 2. svetovej vojny vyrástla okolo postavy J. Becka „čierna legenda“. Démonizovanie J. Becka a Poľska patrilo k arzenálu súdobej propagandy agresorov a spúšťáčov doposiaľ najväčšej globálnej vojny v dejinách ľudstva: nacionálno-socialistického Nemecka a komunistického Sovietskeho zväzu. Na vzniku a rozširovaní „čiernej legendy“ sa podieľali odporcovia sanačného režimu reprezentujúci poľské štátne zriadenie v exile za 2. svetovej vojny i tvorcovia a obhajcovia politiky appeasementu. Tí sa usilovali odvrátiť pozornosť od fatálneho zlyhania Veľkej Británie a Francúzska, ktorým bolo akceptovanie územnej expanzie Hitlerovho Nemecka na úkor suverénnych štátov v mylnej predstave, že tým zachránia mier. Legenda o Beckovi – „hrobárovi“ Druhej Poľskej republiky, či dokonca vinníkovi vyvolania „imperialistickej vojny“ sa stala súčasťou kánonu v úradnej marxistickej historiografii v Poľskej ľudovej republike a ďalších tzv. ľudových demokraciách.² Po páde komunistických diktatúr v štátoch strednej Európy pokračovali polemiky okolo J. Becka vo verejnom diskurze, a to nielen v Poľsku. Zdanlivo dávna minulosť

- 1 Vyskytoval sa v prejavoch komunistických politikov, napr. Gustáva Husáka. Pozri *Národní shromáždění a politika slovanské spolupráce. Smlouvy o spojení slovanských národů*. Praha: Ministerstvo informací, 1947, s. 70. Pojem „beckovské Poľsko“ obsahujú publikácie vedeckého či pseudovedeckého charakteru, napr. LUKEŠ, František. *Podivný mír*. Praha: Svoboda, 1968, s. 15, 182, 248, 262; MOULIS, Vladislav. *Evropa ve stínu Hitlera*. Praha: NPL, 1963, s. 99, 214; KRÁL, Václav. *Spojení československo-sovětské v evropské politice 1935–1939*. Praha: Academia, 1970, s. 34, 243, 253; *Vojenské dějiny Československa, III. díl*. Praha: Naše vojsko, 1987, s. 484, 544, 547; ANGER, Jan. *Mnichov 1938*. Praha: Svoboda, 1988, s. 14, 16, 142.
- 2 Výnimkou v tomto ohľade nie je ani česká a slovenská historická spisba, ktorá J. Becka nálepkovala označeniami „poľský fašista“, „fašistický zrádca, spolupúvodce války“, resp. „fanatický prohitlerovec“. KRÁL, Václav. *Československo a Sovětský svaz 1917–1971*. Praha: Práce, 1971, s. 30; menný register knihy BAUMIER, Jean. *Od Hitlera k Trumanovi*. Preklad: Václav Jílek. Praha: Mír, 1951, s. 159; *Poliaci a my*. Eds. Viktor Borodovčák, Fedor Gondor, Ľudovít Haraksim, Jozef Hrozičnik. Bratislava: Osveta, 1964, s. 137. Tézu o „beckovskom Poľsku“ ako prvom veľkom vinníkovi „imperialistickej vojny“ obsahuje niekoľko publikácií z 50. a 60. rokov 20. storočia, napr. FIERLINGER, Zdeněk. *Zrada československé buržoazie a jejích spojenců*. Praha: Mír, 1951, s. 123.

má aj aktuálny politický kontext. Prezident Ruskej federácie, nadväzujúci na historické a veľmocenské tradície ZSSR, programovo odmieta spoluzodpovednosť Sovietskeho zväzu za rozpútanie 2. svetovej vojny a v manipulácii s historickou pamäťou si nezriedka vypomáha propagandistickou obžalobou „beckovského Poľska“.³

Neslabnúcí záujem profesionálnych historikov o Józefa Becka dokumentujú novšie publikácie.⁴ Medzi nimi vyčnieva historická biografia, ktorá je výsledkom viac ako dvadsaťročného systematického výskumu autorského tandemu Prof. Mariusz Wołos – Prof. Marek Kornat. Obaja historici majú na svojom konte niekoľko vedeckých monografií.⁵

Konštatujú, že na rozdiel od svojho mentora Józefa Piłsudského, muža všadeprítomného vo verejnom priestranstve v Poľskej republike, Beck „prehral bitku o historickú pamäť medzi rodákmi“ (s. 7). Monografia, ktorou zmapovali (nielen) politickú činnosť J. Becka je natoľko rozsiahla a podrobná, že zatieňuje biografie všetkých postáv z pomyselného panteónu novších i najnovších dejín Poľska vrátane Piłsudského. Na takmer 1 100 stranách vedeckého textu autori zúročili úctyhodné heuristické úsilie, ktorého súčasťou bol popri analýze rozsiahlej bibliografie aj hĺbkový výskum v štyridsiatich archívoch v jedenástich štátoch. Kniha je rozdelená do desiatich hlavných kapitol v chronologickom poradí. Každá kapitola sa člení na podkapitoly, ktoré nie sú uvedené v obsahu. Prácu s „hrubizným knižiskom“ (váži takmer 2 kg) neuláhčuje chýbajúce číslovanie kapitol, a to najmä pri častom nazeraní do poznámkového aparátu umiestneného za vedeckým textom.

Autor štyroch úvodných kapitol M. Wołos približuje profesijnú a osobnú životnú etapu J. Becka, ktorá bola na periférii záujmu historikov. Prináša cenné a celkom nové poznatky z obdobia rokov predchádzajúcich jeho vstupu do vrcholnej politiky. Slovenského čitateľa zaujme krátka bratislavská epizóda v živote vtedy 23-ročného J. Becka (s. 79–82). Po aktívnej účasti v bojoch 1. svetovej vojny v uniforme príslušníka Poľských légii (ocenenej krížom Virtuti Militari) spoločne s tisíckami iných poľských vojakov nasledoval odporučenie duchovného vodcu J. Piłsudského, aby neskladal vernostnú prísahu nemeckému cisárovi Wilhelmovi II. Beck požiadal o uvoľnenie zo služby v 1. delostre-

3 Napríklad v decembri 2019 v reakcii na uznesenie Európskeho parlamentu z 19. septembra 2019 o dôležitosti európskeho historického povedomia pre budúcnosť Európy.

4 NOWINOWSKI, Sławomir M., ed. *Plk Józef Beck (1894–1944), Żołnierz, dyplomata, polityk*. Łódź; Warszawa: IPN, 2017. ISBN 9788363695200; CHOĆŁOWSKI, Jerzy. *Najpierw Polska. Rzecz o Józefie Becku*. Warszawa: Wydawnictwo Iskry, 2019. ISBN 9788324410484.

5 Napríklad KORNAT, Marek. *Polska 1939 roku wobec paktu Ribbentrop-Mołotow. Problem zbliżenia niemiecko-sowieckiego w polityce zagranicznej II Rzeczypospolitej*. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych (dalej: PISM), 2002. ISBN 9788391576724; TENŹE. *Polityka równowagi 1934–1939. Polska między Wschodem a Zachodem*. Kraków: Arcana, 2007. ISBN 9788360940129; TENŹE. *Polityka zagraniczna Polski 1938–1939. Cztery decyzje Józefa Becka*. Gdańsk: Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku, 2012. ISBN 9788363709105. Mariusz Wołos je autorom biografii politikov a vojenských osobností (napr. gen. Bolesława Wieniawa-Długoszowského), ako aj redaktorom zväzku edície diplomatických dokumentov. *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1931*. Warszawa: PISM, 2008. ISBN 9788389607386.

leckom pluku a následne ho ako branca z Haliče včlenili do rakúsko-uhorskej armády. Od novembra 1917 do januára 1918 navštevoval kurz cisársko-kráľovskej spojenej školy pre záložných dôstojníkov poľného a horského delostrelectva v Bratislave, sídlilce v budove dnešnej Strednej priemyselnej školy strojníckej na Fajnorovom nábreží.

M. Wołos podrobne zdokumentoval evolúciu J. Becka od jedného z mnohých priaznivcov a obdivovateľov J. Piłsudského k najbližšiemu spolupracovníkovi prvého maršala Poľska. Akiste je paradoxom, že šéf rezortu diplomacie Druhej Poľskej republiky nebol klasickým diplomatom, ale predovšetkým vojakom v službách zahraničnej politiky, či presnejšie vykonávateľom pokynov a interpretátorom ideí J. Piłsudského, ktorý sa od roku 1918 hrdil titulom hlavy štátu (*naczelnik państwa*). Beck nepatril k absolventom diplomatických kurzov a tobôž nie vyšších diplomatických škôl. Diplomacii sa učil v praxi. Od roku 1919 plnil špeciálne misie vojensko-diplomatického charakteru, ktorými ho poveril Piłsudski. V októbri 1920 ako zvláštny vyslanec viedol dôverné rozhovory o poľsko-maďarskej spolupráci v Budapešti s Miklósom Horthym. Taktiež sa podieľal na príprave projektu poľsko-litovskej vojenskej dohody. V období rokov 1922 – 1923 zastával post vojenského pridelenca Poľska v Paríži. Po štátnom prevrate Piłsudski nastolil režim proklamujúci „očistu“ (*sanacja*) politického a verejného života, ktorý mal výrazné autoritárske črty. Maršal prevzal rezort ministerstva vojenstva. Za šéfa ministerskej kancelárie si vybral J. Becka a počas štvorročnej blízkej spolupráce ho zasväcoval do tajomstiev zahraničnej politiky, vidiac v ňom perspektívneho kandidáta na post šéfa diplomacie. Je to kľúčové obdobie, vďaka ktorému čitateľ porozumie jednak pozadiu maršalovej „slabosti“ pre podplukovníka-tridsiatnika a jednak rýchlemu kariérnemu postupu hlavnej postavy. V predposlednej kapitole M. Wołos osvetľuje konečnú, takmer päťročnú etapu života J. Becka. Jeho pád symbolizovala degradácia z ministra na rukojemníka rumunskej vlády. Internácia, neúspešný pokus o útek a rapidne sa zhoršujúci zdravotný stav dokresľujú celkový rozmer osobnej tragédie J. Becka.

Ťažiskovým obdobím, ktoré M. Kornat približuje v piatich kapitolách na takmer 600 stranách knihy, je pôsobenie J. Becka vo funkcii zástupcu ministra zahraničných vecí (1930 – 1932) a šéfa poľskej diplomacie (od 2. novembra 1932 do 30. septembra 1939). Takmer sedem rokov trvajúce úradovanie v Paláci Brühla (ktorý Nemci po potlačení Varšavského povstania vyhodili do vzduchu tak ako väčšiu časť mesta) v pozícii ministra malo niekoľko medzníkov. Jeden z dôležitých stelesňoval J. Piłsudski, ktorý do smrti roku 1935 de facto usmerňoval zahraničnú politiku Poľska. Józef Beck sa neskôr dôsledne držal zásad svojho mentora: pokračoval v politike rovnováhy, nazývanej tiež politikou rovnakých vzdialeností vo vzťahu k Nemecku a Sovietskemu zväzu; zostal verný spojenectvu s Francúzskom a potvrdil ho v zlomovej chvíli, keď jednotky nemeckej brannej moci roku 1936 obsadili demilitarizované pásmo Porýnia; nerezignoval z úsilia priamo zaangażovať Veľkú Britániu do otázok štátov strednej Európy; bol zástancom bilaterálnych spojeneckých zmlúv a v neposlednom rade rozvíjal Piłsudského ideu medzimoria (*intermarium*), ktorej zmyslom bolo vytvoriť obranný blok štátov od Baltského po Jadranské a Čierne more ako bariéry medzi Nemeckom a ZSSR. To však neznamená, že Beck kopíroval politiku Piłsudského. Autori prízvukujú, že takáto možnosť neprichádzala do úvahy vzhľadom k dynamike vývoja na medzinárodnej scéne po roku 1935, ktorý bezprostredne a najmä negatívne zasiahol strednú Európu.

Porušil J. Beck politiku rovnováhy tým, že Poľsko zblížil s „tretou ríšou“, čím zväčšil odstup od Sovietskeho zväzu, ako sugerujú jeho kritici? Téza o politike rovnakých vzdialeností má v radoch poľských historikov nejedného oponenta (napríklad prof. Stanisława Żerka). Sugeruje totiž, že poľsko-nemecké a poľsko-sovietske politické vzťahy boli analogické, čo striktné vzaté nezodpovedá dobovej skutočnosti. Diplomatické kontakty na linke Varšava-Berlín boli za čias ministra J. Becka podstatne intenzívnejšie než kontakty Varšavy s Moskvou. Disproporcie sú evidentné najmä v konkrétnych časových úsekoch, predovšetkým počas československej krízy roku 1938. Spochybňovanie politiky rovnováhy sa okrem toho opiera o tézu, že Beck takpovediac balansoval medzi Nemeckom a Francúzskom. Autori biografie na obranu tézy o politike rovnováhy uvádzajú argument, že jej reálnym ukazovateľom nebol počet oficiálnych návštev, diplomatických rokovaní ani atmosféra dvojstranných vzťahov (či už „ľadová“ v prípade relácií Poľsko – ZSSR, alebo o poznanie „teplejšia“ medzi Poľskom a Nemeckom). Tvrdia, že J. Beck sa princípu rovnakého odstupu od dvoch mocností zovierajúcich Poľsko zo západu a z východu držal dôsledne, čo vysvetľoval jednak geopolitickými motívmi a jednak programovým odporom ku koncepciám blokov (s. 440 – 441). Rozhodujúcim kritériom pre nich je skutočnosť, že Poľsko pod jeho vedením neprijalo záväzky voči Nemecku proti Sovietskemu zväzu (napr. v novembri 1937, keď odmietol pozvánku na prístupenie do Paktu proti Kominterne) ani zmluvné záväzky voči ZSSR namierené proti Nemecku (napr. odmietnutím francúzskeho plánu na tzv. východný pakt, ktorý mali tvoriť ZSSR, Poľsko a ČSR).

M. Wołos a M. Kornat vykresľujú ministra Becka ako pragmatického a racionálneho politika. V súlade s tým interpretujú jeho kľúčové rozhodnutia, napr. nesúhlas s projektmi východného paktu, odmietnutie teritoriálnych požiadaviek Nemecka, prijatie politických garancií, ktoré Poľsku poskytla Veľká Británia. Do bohatého zoznamu použitej literatúry sice nezaradili „pseudohistorické práce“ (s. 1083), avšak ich dôsledná narácia o racionalite rozhodnutí hlavnej postavy knihy je tiež reakciou na tézy poľských publicistov (Rafał A. Ziemkiewicz) a historikov (Piotr Zychowicz). Tí totiž v úvahách nad alternatívnou históriou, reflektujúc texty Beckových súčasníkov (napr. publicistu Stanisława Cat-Mackiewicza), vyčítali zahraničnej politike ministra v r. 1938 – 1939 naivitu a krátkozrakosť. Sugerovali, že Beck mal podpísať spojeneckú zmluvu s nacionálno-socialistickým Nemeckom a tým vytvoriť reálny predpoklad pre porážku bolševického Sovietskeho zväzu. Úvahy nad alternatívami historického vývoja nie sú cudzie ani autorom biografie, čoho dôkazom je najmä záverečná kapitola s názvom „Bilancia života a politiky“. V ich formulovaní sa však (na rozdiel od spomenutých kritikov J. Becka) striktné držia faktov a historických reálií. Autori majú jasnú odpoveď na otázku, či sa Beckovi v rokoch 1938 – 1939 núkali lepšie politické možnosti. Bilancia zahraničnej politiky ministra „nemôže byť negatívna“, konštatujú M. Wołos a M. Kornat, ktorí nenachádzajú „väčšie omyly v konaní ministra – v každom prípade nie také, ktoré by boli v rozpore s poľskými štátnymi záujmami“ (s. 876). Argumentujú, že J. Beck nechcel a ani nemohol ísť cestou vazala nemeckej „tretej ríše“. Odmietol územné požiadavky A. Hitlera voči Poľsku, pretože na základe skúseností z r. 1938 – 1939 si uvedomoval, že garancie Nemecka dané susedným štátom (napr. Československu v Mníchove) nemajú žiadnu reálnu hodnotu. Za hodnotu, ktorú nebolo možné vymeniť za čokoľvek,

považoval J. Beck nezávislosť a suverenitu Poľska. Pregnantne to vyjadril 5. mája 1939 slovami o cti ako najdôležitejšej hodnote v živote národov a štátov v jedinom prejave na plenárnom zasadnutí parlamentu (*Sejmu*), ktorým jednak dal jasnú odpoveď na teritoriálne požiadavky Berlína a jednak po prvýkrát poslal poľskej verejnosti jasné posolstvo, že vzhľadom k napätým nemecko-poľským vzťahom je pravdepodobný vojenský konflikt.

S dôslednou obhajobou racionality ministra J. Becka však nekorešponduje niekoľko skutočností. Riadil sa presvedčením, že základom zahraničnej politiky je vlastná vojenská sila, pritom však preceňoval poľskú armádu a jej možnosti. Vychádzal z maximalistickej premisy, že Poľsko ako regionálna mocnosť musí participovať na všetkých medzinárodnopolitických rozhodnutiach týkajúcich sa štátov v jeho susedstve. Politika, ktorej základom bola „*idea veľkosti Poľska*“ (s. 873), nie vždy zodpovedala reálnym možnostiam Poľska na medzinárodnej scéne. Napriek svojim očakávaniam J. Beck nebol prizvaný ako partner na mníchovskú konferenciu v septembri 1938 ani k Viedenskej arbitráži o mesiac neskôr. V marci 1938 si nátlakom vynútil tzv. normalizáciu diplomatických vzťahov s Litvou. Inkorporácii Zaolžia do Poľskej republiky predchádzalo ultimátum adresované Prahe 30. septembra 1938. Týmito rozhodnutiami vyvolal silnú nevoľu vo francúzskych vládných kruhoch. Označovať J. Becka za germanofila je síce nezmysel, avšak súčasne si nemožno nevšimnúť jednak kauzalitu medzi poľským ultimátom Litve a anšlusom Rakúska a jednak ultimátom ČSR a mníchovskou konferenciou – inak povedané medzi poľskou (z pohľadu Varšavy úspešnou) politikou voči susedným štátom a územnou expanziou nacionálno-socialistického Nemecka. V opise vybraných tematických okruhov, resp. rozhodnutí ministra J. Becka z roku 1938 je zjavná tendencia autorov smerujúca k ich racionalizácii *ex post*. Týka sa to najmä politiky Poľska voči Československej republike a do istej miery aj jeho vzťahov s Francúzskom. ČSR mala v úvahách J. Becka mimoriadne dôležité miesto. Rovnako ako J. Piłsudski považoval južného suseda Poľska za umelý výtvor, ktorý z dlhodobého hľadiska nebol životaschopný (dodajme, že podobná perspektíva bola vlastná nazeraniu Hradu na Poľsko). Bilaterálne vzťahy medzi Poľskou a Československou republikou v medzivojnovom dvadsaťročí boli prevažne antagonistické. Recenzia neposkytuje dostatočný priestor na analýzu príčin tohto stavu, uvediem preto len dva zásadné momenty, ktoré podmieňovali negatívny postoj Varšavy: vojenský konflikt o Těšínsko a arbitrážne prisúdenie sporného územia ČSR v období, keď Poľsko viedlo vojnu s bolševickým Ruskom a podpís československo-sovietskej zmluvy o vzájomnej pomoci v júni 1935, ktorú poľská vládna elita interpretovala ako vytvorenie brány pre vstup sovietskych vojsk do strednej Európy. Bez týchto skutočností nie je možné komplexne interpretovať postup Poľska v období československej krízy roku 1938, keď minister J. Beck jedinýkrát kategoricky odmietol možnosť spoločného postupu Poľska s Veľkou Britániou a Francúzskom voči Nemecku. Šéf poľskej diplomacie podľa autorov biografie predvídal, že Londýn a Paríž nesplnia svoje záväzky voči ČSR, ktorá bez Sudet nemala šancu ďalej existovať ako suverénny štát. Rozhodnutie Poľska predložiť československej vláde ultimátum s požiadavkou odstúpenia územia Těšínskeho Sliezska vyplývalo podľa autorov biografie nielen z poľsko-českých historických animozít, ale tiež z vyhodnotenia rizika prípadnej nečinnosti Poľska v období po prijatí mníchovského diktátu čs. vládou. J. Beck okrem iného nechcel dopustiť situáciu, v ktorej by A. Hitler vystúpil v roli arbitra v územnom spore medzi

Poľskom a ČSR. „*Je nesmierne zložité uviesť alternatívu pre postup Becka v septembri 1938*“, konštatujú autori (s. 575). Pripúšťajú, že z perspektívy viac ako osemdesiat rokov po udalostiach sa úplná pasivita Poľska môže javiť ako najlepšie riešenie, no súčasne nemajú pochybnosti o tom, že „*žiadna poľská politika nemohla viesť k tomu, aby česko-slovenský štát prežil*“ (s. 579 – 580). Práve na príklade postupu J. Becka vo finále česko-slovenskej krízy je zjavné, že nedoceňoval aspekt medzinárodného imidžu Poľska, ktorý na jeseň 1938 utrpel značné škody. Rozhodnosť a štýl, ktorým J. Beck akcentoval pozíciu Poľska (napr. ultimátivnými územnými požiadavkami voči ČSR), iritovali najmä Francúzsko, čo v celkovom súčte negatívne ovplyvnilo už i tak chladné francúzsko-poľské vzťahy. Súhlasím s názorom autorov, že vykresľovanie Poľska ako rušiteľa poriadku vyhovovalo architektom fatálnej politiky appeasementu, ktorí československú vládu prinútili prijať mníchovský diktát. To však celkom nevysvetľuje konanie ministra J. Becka, ktorý svojím mlčaním poskytol priestor na šírenie klebiet napr. o akejsi „tajnej klauzule“ v poľsko-nemeckej deklarácii o neútočení (mimochodom, aj dnes ju s obľubou šíria autori ahistorických elaborátov). M. Kornat a M. Wołos nevidia v požiadavkách Poľska voči ČSR a ich riešení známky spoločného postupu s nacionálno-socialistickým Nemeckom, ani porušenie zásad politiky rovnováhy. Postup J. Becka voči ČSR na jeseň 1938 označujú pojmom paralelizmu, keďže mu nepredchádzali konzultácie ani dohody s Berlínom. Kladú si tiež otázku, či imidžové otázky (používajúc aktuálny výraz: *public relations*) mali akýkoľvek vplyv na rozhodnutia mocností v teritoriálnych otázkach v období rokov 1938 – 1939. „*Predsa Beneš, ktorý bol na Západe populárny, nedokázal získať pomoc pre svoju krajinu v roku 1938, kým silne kritizovaný Beck dosiahol o rok neskôr spojenectvo s Veľkou Britániou*“ (s. 878). Odhliadnuc od prakticky nulovej reálnej hodnoty politickej deklarácie Londýna z jari 1939, ktorú J. Beck získal, nezodpovedá pravde tvrdenie autorov biografie, že na jar 1939 „*už nikto nehovoril o Poľsku ako spoľovníkovi Nemecka*“ (s. 639). O opaku svedčí napr. názor generálneho tajomníka francúzskeho ministerstva zahraničných vecí Alexisa Légera, ktorý v rozhovore s britským veľvyslancom Ericom Phibbsom nazval J. Becka klamárom, cynickou a falošnou osobou snažiacou sa dosiahnuť status prvého vazala Nemecka.⁶

Na rozdiel od autorov vidím podstatne väčší priestor pre kritiku zahraničnej politiky J. Becka a najmä spôsobu, ktorým realizoval svoj autorský projekt Tretej Európy. Vychádzal z iluzórnych predstáv o možnosti bližšej spolupráce s Talianskom, v ktorom hľadal protiváhu k rozmáhajúcemu sa Nemecku. Základným komponentom Tretej Európy malo byť poľsko-maďarské spojenectvo a spoločná hranica obidvoch štátov. Tá však mohla vzniknúť jedine na účet územne „zmrzačenej“ alebo celkom rozbitej ČSR. Realizáciu tohto cieľa autori neinterpretujú ako deštrukciu versailleského systému, ktorému obnovené Poľsko vďačilo za svoj vznik. Nasvedčujú tomu aj pojmy ako „teritoriálna rekonštrukcia“ strednej Európy, ktorými opisujú vynútené zmeny na poľsko-československej hranici, prípadne vojenský zásah Maďarska v Podkarpatskej Rusi. Politika Poľska voči Československu (resp. Česko-Slovensku) v roku 1938 sa nekončí na inkorporácii Zaolžia. Jej integrálnu súčasť tvorilo Slovensko, ktoré podľa autorov predstavo-

6 *Documents on British Foreign Policy 1919 – 1939. Third Series, Volume IV, 1939.* Edited by E. L. Woodward and Rohan Butler. London: H.M.S.O., 1951, s. 373.

valo „*najzložitejší problém spomedzi všetkých otázok*“ (s. 590) v pomyslenej skladačke z názvom Tretia Európa. Aj preto mohli slovenskej otázke venovať bližšiu pozornosť. Azda by vtedy mohli prísť k záveru, že prístup poľského ministerstva zahraničných vecí k Slovensku vychádzal v rokoch 1938 – 1939 z nesprávnych kalkulácií. Skutočnosť, že Poľsko nebolo prizvané v úlohe partnera k Viedenskej arbitráži, viedla k rozhodnutiu Varšavy predstaviť územné požiadavky voči Slovensku. V súdobom slovníku používala poľská diplomacia pre nárokované územie časti Kysúc, Oravy a Spiša eufemické pojmy ako drobná úprava hranice, resp. revindikácia. Ozbrojené strety si na poľskej aj (česko-) slovenskej strane vyžiadali niekoľko zabitých a ranených. Predovšetkým však J. Beck a ním riadené ministerstvo zahraničných vecí zničili dlhoročnú spoluprácu poľských diplomatov a politikov s autonomistami z radov HSLS. Zisk nie veľmi rozľahlého územia spôsobil otras v slovenskej spoločnosti, ktorý sa už zakrátko (aj v dôsledku obratnej propagandy Nemecka) zmenil na protipoľské postoje. Takzvané polonofílske krídlo v radoch HSLS reprezentované Karolom Sidorom stratilo dovtedy silné pozície a čo je azda ešte dôležitejšie, Poľsko sa samo pripravilo o možnosť výraznejšie vplyvať na slovenskú politickú scénu. Presvedčenie J. Becka, že Slováci v perspektíve ďalšieho vývoja ocenia umiernené, resp. symbolické územné požiadavky Poľska, bolo naivné a rozhodne ho nepredstavuje v svetle racionálneho politika. Výsledkom bolo obklúčenie Poľska z juhu, ktoré podľa autorov biografie zaskočilo nielen J. Becka (s. 666). Zatiaľ čo integrálne Československo do roku 1938 síce nepatrilo k priateľom Druhej Poľskej republiky, no garantovalo stabilitu na južnom hraničnom úseku Poľska, tzv. územná rekonštrukcia strednej Európy na úkor ČSR s aktívnou účasťou J. Becka nevytvorila z pohľadu Varšavy lepšiu bezpečnostnú situáciu. Nádej J. Becka, že rozbitím Česko-Slovenska v marci 1939 sa len začne poľsko-nemecké súperenie o vplyv na Slovensku, bola nereálna.

Autori píšu o J. Beckovi so sympatiou, ktorá je mimochodom ešte výraznejšia v ich nazeraní na J. Piłsudského. Neznamená to však, že slepo obhajujú všetky rozhodnutia J. Becka. Kritické poznámky formulujú pri retrospektívnom historickom pohľade na jeho konanie po štátnom prevrate v máji 1926, keď „*zohral neslávnu úlohu v tvrdom zúčtovaní s predchádzajúcou vládou garnitúrou a v prenasledovaní porazených protivníkov*“ (s. 205). Netaja sa názorom, že J. Beck hodnotil poľsko-nemecké vzťahy v období máj – jún 1935 a v novembri 1938 neprímerane optimisticky. J. Beck nepripúšťal možnosť taktického spojenectva medzi Nemeckom a ZSSR proti Poľsku, keď napr. v júli 1939 označil všetky správy o novom Rapalle za nereálne (s. 729). Úprimne veril, že v prípade nemecko-poľského vojenského konfliktu Veľká Británia udelí Poľsku efektívnu politickú a vojenskú pomoc a že Francúzsko bude postupovať rovnako. Napriek uvedeným výhradám k miestami proklamačnej obhajobe politických rozhodnutí J. Becka súhlasím s konštatovaním autorov biografie, že v konfrontácii s územnou expanziou totalitných mocností (Nemecka a Sovietskeho zväzu) a vzhľadom k zlyhaniu bezpečnostných záruk Veľkej Británie a Francúzska – hlavných garantov versailleského poriadku – štáty v strednej Európe (Rakúsko, Československo a Poľsko) nemali šancu uchovať si suverénnu, samostatnú existenciu.

Argumentácia autorov nie je polemická, ale striktna vecná. Ich cieľom bolo zhromaždiť a kontextualizovať maximálne množstvo dostupných písomných prameňov, a to najmä, no nie výlučne úradnej proveniencie. Vychádzali z presvedčenia, že nemožno

napísať životopis J. Becka bez podrobnej analýzy medzinárodnej politiky a obzvlášť zahraničnej politiky Poľska v 30. rokoch 20. storočia. Postavili sa tak výzve, ktorá spočívala v zachovaní adekvátnych proporcií medzi historickým kontextom a siluetou hlavnej postavy knihy. Beck len v niektorých fragmentoch čiastočne stráca ostré kontúry a stráca sa v húštine detailov európskej diplomacie. Autori formulujú svoje pohľady a názory na konkrétne výpovede, úvahy a rozhodnutia J. Becka. Interpretujú ich, nezriedka ich tiež obhajujú, avšak konečný úsudok ponechávajú čitateľovi. Nielen ojedinelým rozsahom, ale tiež bohatým množstvom informácií kladú na čitateľa nemalé nároky. Adresátom knihy je predovšetkým profesionálny historik s dokonalou orientáciou v reáliách zahraničnej politiky medzivojnového obdobia.

Biografia J. Becka autorskej dvojice M. Wołos – M. Kornat vyvolala živý záujem. Svedčia o tom početné zmienky o knihe v poľských denníkoch, periodickej tlači, internetových portáloch, recenzie a polemiky v špecializovaných časopisoch, do ktorých vstúpili aj obaja autori.⁷ Spor o ministra Józefa Becka neutícha ani takmer osem dekád po jeho smrti, vďaka recenzovanej biografii však pokračuje na bohatšej základni vedeckých poznatkov.

Dušan Segeš, PhD.
(Historický ústav SAV, v. v. i.)

---

7 MAZUR, Wojciech. Józef Beck w roku 1939 – kilka uwag na marginesie najnowszej biografii. In: *Polski Przegląd Dyplomatyczny*, 2021, č. 3, s. 160 – 175; ŻERKO, Stanisław. O najnowszej biografii Józefa Becka. In: *Polski Przegląd Dyplomatyczny*, 2021, č. 3, s. 176 – 182; KORNAT, Marek a Mariusz WOŁOS. Polemika wokół biografii Józefa Becka. In: *Polski Przegląd Dyplomatyczny*, 2021, č. 4, s. 155 – 172.